

Türk Kad

Kerkük Türkmenlerinin "Sabır Daşı" Masalına Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım

*Mnolya OMAR*¹

ÖZET

Irak toplumunun önemli bir bölümünü oluşturan Türkmen halkının çok zengin sözlü bir geleneği vardır. Bu sözlü gelenek içinde ve Türkmen toplumu arasında önemli bir yere sahip olan halk masalları, Irak Türkmen folklorunu oluşturan unsurlardan biridir. Türkmen toplumunun temel özelliklerini ve kültürel yapısını yansıtan bu halk masallarını derlemek, bilimsel yöntemlerle incelemek ve yeni nesillere aktarmak dilcilerin, halk bilimcilerin ve edebiyatçıların üzerine düşen bir görevdir. Bu araştırmada; dil dizgesinin metinsel işlevinde durularak Türkmen masallarından "Sabır Daşı" adlı masalı, metin dilbilimsel açıdan incelenecektir. Esasen edebî anlatı metinleri, estetik değeri olan kurmaca metinlerdir. Edebî anlatı metinleri, metin üretici ile metin çözücü arasında bir iletişim oluşturan, birlikte paylaşılan ortak söylem alanları olarak da değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Metin Dilbilim, Bağdaşıklık, Tutarlılık, Masal, Kerkük.

A Text Linguistics Approach to the "sabır daşı" of Kirkuk Turkmen

ABSTRACT

The Turkmen people, who constitute an important part of the Iraqi society, have a very rich oral tradition. Folk tales, which have an important place in this oral tradition and among Turkmen society, is one of the elements that make up Iraqi Turkmen folklore. It is the duty of linguists, folk scientists and literati to compile these folk tales reflecting the basic features and cultural structure of Turkmen society, to examine them with scientific methods and to pass them on to new generations. In this study, the tale of "Sabır Daşı", one of the Turkmen tales, will be examined from a linguistic perspective. Essentially literary narrative texts are fictional texts of aesthetic value. Literary narrative texts can also be considered as common discourse are as that form a communication between the text producer and the decoder.

Key Words: Text linguistics, Coherence, Consistency, Fairytale, Kirkuk.

¹ Gazi Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi
manolyamsaatci92@gmail.com

Giriş

Masallar, sözlü olarak gerek değişik toplumlar arasında gerekse de kendi toplumu içinde nesilden nesle aktararak ve birtakım değişikliklere de uğrayarak yayılmakta ve yaşamaktadır. Bu sözlü edebiyat ürünü şu süreç içinde dönemsel olarak o toplumların dil özelliklerini, gelenek ve göreneklerini, zevklerini ve kültürel yapılarını yansıtmaktadır. Genellikle hayal ürünü olan ve kısa bir anlatı türü olan masallar, halk hayalinde olağanüstü, doğa ve gerçek dışı bir dünyada yaşadığı kahramanların hikâyesidir. König (1994, s. 226), “Bir metnin anlama sisteminin birinci bölümü, doğal dillerin cümlelerinin çözümlenmesini sağlayan biçimsel bir mekanizmadır. Bir cümlenin sözcüklerini soldan okumaya başlayarak o cümlenin yapısal çözümlenmesine varan biçimsel bir dilbilgisi gerekmektedir.” der.

Birtakım olağanüstü olaylar, hayali unsurlardan oluşan masalların amacı, insanları eğlendirmenin yanı sıra güldürmek, ders, öğüt ve geçmişin tecrübelerini yeni nesillere aktarmaktır. Masalların yanı sıra, Nasreddin Hoca fıkralarının tek kişi olarak kendisine değil de Türk halkının tamamına mal edilmesi zorunluluğu göz önünde bulundurulduğunda, tek bir insanın hayatına bu kadar değişik olayın giremeyeceği hususu da açıklanabilmektedir (Kurgan, 1968’den akt. Ulutaş ve Kara, 2017, s. 67).

Memiş, “Eğitim ve öğretim uygulamalarında herhangi bir bilginin, kavramın veya konunun öğretimi yapılacaksa bu bilgi, konu veya kavram hakkında gerekli teorik bilgiye sahip olmak ve mümkün olduğu durumlarda bu konuda var olan tatbiki tecrübeleri dikkate almak öğretimin amacına ulaşabilmesi için elzemdir.” (2018, s.1276) der, bu bağlamda öncelikle metin kavramı üzerinde durmak gerekir.

En gelişmiş bildirişim dizgesi olan dilin, en üst düzeydeki birimi metin, cümlelerin/sözcelerin basit, rastgele, ardışık olarak sıralanması ile oluş(turulmuş) bir yapı değildir. Metin, cümleler/sözceler arası çeşitli düzeylerdeki ilişkilerle oluşturulmuş bağdaşık, tutarlı bir dilsel birimdir. Metin, "bütünlük" ve "birlik" arz eden, anlaşılabilen, yorumlanabilen ve metinsel/sosyal/kültürel bağlamlar içerisinde belli çıkarımlar/sezdirimler ve iletiler içeren dilsel bir bütünlüktür (Yılmaz, 2010).

Biçimsel bir dilbilim çözümlemesini cümlenin ötesine taşıyan ilk araştırmacılardan biri olan Ronald Harveg, metin düzeyinin "sözün aşama aşama ulaşabileceği en üst düzey" olduğunu ve metnin kuruluşunda başlıca işlevin "zamirler" tarafından yürütüldüğünü ileri sürmektedir (Akt. Göktürk, 1988).

Aktulum (2009, s. 2); özün belirlenebilmesi, metnin anlaşılabilmesi için kavramları iyi ve doğru tanımlamak, kavramların anlamlarını ortaya doğru koymak metne metin dışı anlamlar yüklemeyi öner. Kavramların tanımları ve sınırlamalar çözümlenme ve bireşim kurallarının bilinmesiyle ilintilidir.

Amaç

Bu çalışmada, “sabır daşı” adlı Türkmen masalının metin dilbilimsel açıdan incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Evren ve örneklem

Çalışmanın örneklemini, bir Türkmen masalı olan “sabır daşı” adlı masal oluşturmaktadır. Bu metnin tercih edilme sebebi ise, daha önce böyle bir Türkmen masalının metin dilbilimsel açıdan incelenmemesidir.

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmaya konu olan bu metin; bilgi içeren kitap ve makale gibi basılı materyallerin yanı sıra internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Elde edilen bilgiler fişlenerek çalışmaya anlam kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Çalışmanın analizi ise; masal metni hem bağdaşıklık hem de tutarlılık yönünden incelenmiştir. Ayrıca çalışma; nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu yöntem; Karataş (2015, 63) “Disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir.”

Bulgular

Sabır Daşı masalının incelenmesi

Konu: Henüz on yedi yaşında olan bir kızın, yürekleri burkan ve duygulandıran hikâyesi, insanlarda derin izler ve her dinleyicinin kendinde mutlaka henüz bulamadığı ya da farkına varmadığı duyguları uyandıran bir aşk, sadakat, vefa ve merhamet masalıdır.

Özet: "Melek ve ailesi, Melek'in her gece gördüğü aynı rüyalar nedeniyle taşınmaya karar verirler. Uzun bir mesafe gittikten sonra bir saray görüp ve içerisine girmek isterler. Ancak kapıyı sadece Melek açabilir. Melek içeri girdiğinde ise; kapı kapanır ve Melek içerde tek başına kalır. Melek tek başına kaldığından odaları tek tek gezmeye başlar. Odaları gezerken en son odada bütün bedeninin çivi ile dolu bir adamın yattığını görür. Melek adamı hayata döndürebilmek için elinden geleni yapar ancak saraya sonradan aldığı köle bir kız vardır. Melek, adamın bedeninde olan son çiviye çekince adam uyanır. Bu köle kız Melek'in bir anlık dalgınlığından yararlanır ve adamın kölenin bu kadar zaman ona baktığını zannedip, köle ile evlenir. Bu durumda da Melek hizmetçi olur. Aradan zaman geçince adamın sefere çıkacağı sırada Melek adamdan bir taş getirmesini ister. Adam taşı aldıktan sonra Melek'i takip eder. Melek taşı karşısına alıp bütün hayatını anlatmaya başlar. Melek'in konuşmasına şahit olan adam, her şeyi öğrenince eşini (köleyi) saraydan kovar ve Melek'ten af dileyip onunla evlenir."

Anlatının izleksel yapısı: Masal toplam 8 paragraftan; 93 cümleden oluşmaktadır. Masalın 1. paragrafı dinleyicilerde değişik sezdirimler uyandırabilir. Ancak masalın 3. paragrafı dinleyicilerde farklı düşünceler uyandırabilir.

Başlangıç: 1. paragraf: Masal anlatımının genel başlangıcı 1- 3. cümleler arasındadır. 4-13. cümleler arası, **masalda** olayın bir nevi "anlatı" kısmı için hazırlığı mahiyetindedir.

Anlatı: 2. paragraf: 14-20. cümleler arası, masalın başkahramanı olan Melek'in hayatta tek başına kalması ve hayatla yüzleşmesi. 21-26. cümleler arası, Melek'in ailesinden ayrılması.

3. paragraf: 27-33. cümleler arası, Melek'in sarayda gezinmesi. 34-35. Cümleler, dinleyicide asıl merakların zirve yaptığı cümleler "Melek'in son oda da karşılaştıkları ve hayatını değiştirecek olan olay(ın) başlangıcı da denebilir. 36-38. cümleler arası, gerçek hayatta insanların hiç karşılaşmayacağı olay, söz konusu olmuştur. **4. paragraf:** 39-41. cümleler arası, Melek'in adamı hayata döndürebilmenin çabaları. 42-51. cümleler arası, saraya 3. kişinin katılması. **5. paragraf:** 52-59. cümleler arası, adamın uyanışı ve olayların bu noktada değiştiği an. 60-65. cümleler arası, Melek'in hayatının bir anda karaması ve tersine dönmesi, refaha ermesi... **6. paragraf:** 66-75. cümleler arası, Melek'in bütün olayları açığa çıkaracak olan taşı istemesi oluyor. **7. paragraf:** 76-83. cümleler arası, adamın kafasında Melek ile ilgili soru işaretlerinin oluşması anlatılmıştır. **8. paragraf:** 84-88. cümleler arası, adamın Melek'in taşla konuşmasına şahit olması ve bütün gerçeklerin açığa kavuşturulması. 89-91. cümleler arası, kölenin gerçek yüzünün ortaya çıkması, aynı zamanda hazin sonunun gelmesi. Melek'in ise; hayatın yüzüne gülmeye başladığı andır.

Bitiş: 8. paragraf: 90-93. cümleler arası, adamın Melek ile evlenmesi ve mutlu bir hayata beraber adım atmalarının başlangıcı oluyor.

Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

Gönderimsel ilişki

Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar, sıralı cümlelerde dil ekonomisi adına yapılır, daha uzun aralıklarla yapılanlar ise, metnin tutarlılığı bağıntısı içinde değerlendirilir (Günay, 2001).

Art gönderimsel ilişki:

Genel metin içinde bir şey önce söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunur. Bir kişi, durum ya da nesne anlatının başında kısaca geçer ve sonra aynı şey ayrıntılı olarak açıklanır. Masalda belirlenen art gönderimsel ilişkiler şunlardır:

1. paragrafta; "Kalbır zaman içinde ailesiyle yaşıyan, 17 yaşında çoh güzel bir kız varıymış".
2. paragrafta; "Kaşıarlarına bir saray gelir. Bu azamatlı saray kapısınnan içeri girmeğ isterler Melek'in babası sarayın kapısını açmağa çalışır..."
3. paragrafta; "Sarayın odalarını tek tek açmağa başlar. İlk odanın kapısını açar ve bir sürü mücevherle kaşıarlaşıır. İkinci odayı açar,oda kıyafet ve ipek kumaşlarla doludur. Üçüncü odayı açtığında bir sürü yiyecek-içecek görür. En son odaya yanaşıır, kapıyı açar içerde bir adamın yattığını görür".
5. paragrafta; "Adamın başucundaki mektubu alır. Mektupta, yatan adamı nece hayata geri döndere bilineceği yazılıptı. Yatan adamı önce yehıyip, temiz kıyafetler giydirip, sora dua ohuyup, en sonunda da bir mih çekileceği yazılıptı".

Ön gönderimsel ilişki:

Ön gönderimsel ilişki hemen her metinde az ya da çok bulunur. Genel metin içinde, daha sonra ayrıntılı anlatılacak bir kişı, durum ya da nesne anlatının başlarında kısaca geçer. Zamirler, bir başka şeyin yerine kullanılan kelimeler art gönderimsel ve ön gönderimsel anlatımlar için kullanılabilir (Yılmaz, 2010). Metinde belirlenen ön gönderimsel ilişki örnekleri şunlardır:

6. paragrafta; "Hiçbir şey istemirem, sadece sabır daşı istirem."

8. paragrafta; "Her şeyi bildiğten sora, eşini saraydan kavmağtan yetinmeyip eşsege bağlayıp sürükler." "... Yaptığlarına ve yaşadığlarına sayđı gösterir ve sevdalanıp evlenirler." "Adamla Melek sarayda mutlu mesut yeniğ bir hayat yaşamağa başlarlar."

Bağıntı ögesi

Metinde bağıntı ögesi olarak daha çok karşıtlık ilişkisi kurmaya yarayan "ama", "yalnız", "ancak" ve "fakat" kullanılmıştır.

"Ailesi önce inanmazlar özüne. Fakat, kızlarının bu durumdan çok şikayetçi olduğunu gördüğlerinde, kızlarının daha 17 yaşında ömrünün baharındayken başına bele şeylerin gelmesi onları çoh üzmüştü", "Bu azamatlı saray kapısınnan içeri girmeğ isterler Melek'in babası sarayın kapısını açmağa çalışır, fakat açabilmez", "Bütün odalara girmesine izin verir,fakat adamın yattığı odaya girmesini yasağlar".

"Melek ailesiyle birlikte yollara düşer. Ama hara gideceğlerini bilmez. Dere tepe düz giderler".

"Melek, mektupta yazılanları her gün uygulamağa başlar. Yalnız bir gün artık yorulduğunun farkına varır".

"Melek birlikte yaşamaya başlar. Ancak bırda Melek hizmetçi olur", "Melek'in istediği daşı alır. Ancak attar adama; 'Bu daşı verdiğiv kişıye dikkat ele!' diyer".

Aynı kelimenin yinelenmesi:

Metinde geçen kişı, durum ya da nesnenin metinde yeri geldikçe yinelenmesi, cümleler arasındaki bağıntıyı sağlamaktadır. Bu ögeler her zaman aynı adla anılmayabilir. Her dilde aynı kişıyı, eşyayı, durumu, nesneyi belirtmek için değişik kullanım imkânları vardır. Bu zamir kullanımıdır, eş anlamlı bir kelimedir ya da çağrışımsal bir adlandırmadır (Günay, 2006).

Masalın kahramanı olan Melek 1. paragrafta; 1-4. cümleler arası "kız" kavramı ile geçmiştir. Ancak 4. cümleden sonra adının Melek olduğu bilinmiştir.

Masalın baş kahramanı "Melek", metinde toplam 26 defa geçmektedir. Masaldaki bir diğer kahraman, ancak ismi zikredilmeyerek sadece "Adam" kavramı olarak geçen şahıs, masalda toplam 19 defa geçmiştir.

Yalın olarak: (Melek) 1. paragrafta; "Bu kızın adı Melek imiş...", "Günlerden bir bahar akşamı Melek...". 2. paragrafta; "Melek ailesiyle birlikte yollara düşer", "Melek şansını tecrübe etmeği ister ve kapıya değer degmez kapı açılır", "Saraya ilk Melek girer ve kapı kapanır". 3. paragrafta; "Melek sarayda gene bir sürü kapı görür ve hiç şaşırılmaz". 4. paragrafta; "Melek, mektupta yazılanları her gün uygulamaya başlar", "Melek sarayda tek başına yaşadığı için yorullu ve yanına özüne yardım edebilecek bir hizmetçi almağı ister", "Melek kıza bütün sarayı gezdirdi, bütün odalara girmesine izin verir, fakat adamın yattığı odaya girmesini yasağlar". 5. paragrafta; "Melek hamama gider", "Melek olan biteni görünce sesini çihartmaz". 6. paragrafta; "Melek birlikte yaşamaya başlar", "Ancak birda Melek hizmetçi olur", "Melek 'Hiçbir şey istemirem, sadece sabır daşı istirem' diyer". 8. paragraf; "Melek ise daşı alır kanşarına gün be gün başınnan geçenleri anladı", "Adamla Melek sarayda mutlu mesut yengi bir hayat yaşamağa başlarlar.

(Adam) 5. paragrafta; "Adam yanı başında hizmetçiyi görünce", "adam ise vefa borcu olduğunu düşünüp, çoh çirkin olduğu halda hizmetçiye inanır ve onunla evlenir". 6. paragrafta; "Adam, hizmetçi (Adamın eşi olarak) ve Melek birlikte yaşamaya başlar", "Gel zaman git zaman günün birinde adam sefere çihar", "Adam eşine; "Birde get bah hizmetçi (Melek) ne istiri getirim" diyer". 7. paragrafta; "Adam seferden dönerken attara gider ve Melek'in istediği daşını alır", "Adam önce attarın ne demeğı istediğini anlamaz, sora saraya dönünce daşı Melek'e verir". "8. paragraf; "Adam her şeyi bildiğten sora, eşini saraydan kavmağtan yetinmeyip eşşege bağlayıp sürükler".

Kelime grubu olarak: (Melek) 2. paragrafta; "Melek'in anna babası Melek'i sarayda bırakıp giderler". 5. paragraf; "Melek'in yasağladığı odayı merak edip içeri adamın yattığı odaya girer". 7. paragraf; "Melek'in istediği daşı alır", "sora saraya dönünce daşı Melek'e verir". 8. paragraf; "Ardından her gün Melek'i takip etmeğe başlar", "Günlerce Melek'in o daştan seleştigini görür ve her gün Melek'i daştan seleşirken dinler dinler", "Daha sonra Melek'ten özür dileyip, ne kadar pırl pırl bir kalbi kırdığını bilir, yaptığına ve yaşadığına sayğı gösterir ve sevdalanıp evlenirler"

(Adam) 3. paragrafta; "En son odaya yanaşır, kapıyı açar içerde bir adamın yattığını görür. Fakat adamın bütün canı tam 101 mihla doludur. Bir de adamın yanı başında bir mektup görür. Mektubu alır ve ohumağa başlar...". 4. paragrafta; "Mektupta, yatan adamı nece hayata geri dönderebileceğı yazılıptı. Yatan adamı önce yehuyip, temiz kıyafetler giydirip, sora dua ohuyup, en sonunda da bir mih çekileceğı yazılıptı", "fakat adamın yattığı odaya girmesini yasağlar. Böylece yaşamağa başlarlar...". 5. paragraf; "Gel zaman git zaman, adamın canında bir mih kalan gün", "Melek'in yasağladığı odayı merak edip içeri adamın yattığı odaya girer. Adamın baş ucundaki mektubu alır". 7. paragraf; "Ancak atar adama; 'Bu daşı verdiğiv kişiye dikkat ele!' diyer". 8. paragraf; ". "Adamla Melek sarayda mutlu mesut yengi bir hayat yaşamağa başlarlar".

Metnin Tutarlılık Görünümler

Özelleştirme

Metinde tutarlılık yapısının oluşturulmasında en sık başvurulan bağıntılardan biri, cümleler arasında kurulan özelleştirme ilişkisidir. Dizideki bütünlüğü bozmadan durumla ilgili ayrıntıların aktarılmasında, cümleler arasındaki özelleştirme bağlantısından yararlanılmaktadır. Özelleştirme bağlantısı metnin büyük yapısına yönelik olarak, metnin söze dökülmüş asıl değerlendirilmesi gereken bölümünün, metin çözücünün zihinde oluşturulmasında belirgin değerler taşımaktadır (Uzun, 1995). Metinde geçen kişiler, nesnelere, olaylar ve durumlar ile ilgili ayrıntıların aktarılmasında cümleler arasındaki "özelleştirme" bağlantısından yararlanılmaktadır:

"Sarayın odaları" ibaresinden sonra odaların içinde bulunanlar ve odaları birbiri ardınca sıralanırken özelleştirme bağlantısı kurulmuştur. 3. paragraf; "Birinci odanın kapısını açar... ikinci odayı açar... Üçüncü odayı açtığında...."

Genelleştirme

Metindeki tutarlılık yapısının oluşturulmasında cümleler arasında kurulan genelleştirme ilişkisinden de yararlanılmaktadır. 'Genelleştirme' ile yazar bu metin aracılığı ile vermek istediği etik mesajın daha somut bir şekilde algılanmasını hedeflemiştir.

Henüz 17 yaşında olan genç bir kızın başından geçen olaylar, dinleyicileri bir hayli şaşırmıştır diyebiliriz... 1. paragraf; "Bir varmış bir yohuymuş, dârin dünyesinde evvel zaman içinde, kalbir zaman içinde ailesiyle yaşayan, 17 yaşında çoh güzel bir kız varıymış..."

Sebe-sonuç ilişkisi

Sebe-sonuç ilişkilendirilmesi de bir içerik bağlantısıdır. Daha çok birleşik cümle yapıları içinde karşılaşılmaktadır (Yılmaz, 2010). Metinde, sebe-sonuç ilişkilerinin kurulması genel olarak bir "hatırlatma amacına" hizmet etmekte ve metni somutlaştırmaktadır.

Masalın baş kahramanı olan Melek'in bütün yaşadıklarını bir insana değil de bir taşın anlatması üzerine taşın çatlaması, adamın Melek'i takibi sırasında bütün olayların gerçeğe kavuşturulması ve Melek'in yaptıklarının karşılığını alması... "Melek ise daşı alır kanşarına gün be gün başınnan geçenleri anladı. En sonundaysa daş olanlara dayanamayıp, çatlar..."

Karşılaştırma

Metinde karşılaştırma bağlantısının kurulması ile metin çözücünün metindeki bazı sezdirimleri, çıkarımları ve verilmek istenen mesajı daha kolay ve daha somut bir şekilde algılayabilmesi amaçlanmaktadır. Masalda belirlenen karşılaştırma ile ilgili örnekler şunlardır:

8. paragrafta; "Taş" "insan"a benzetilmiştir. "...Günlerce Melek'in o daştan seleştigini görür ve her gün Melek'i daştan seleşirken dinler dinler... Melek ise daşı alır kanşarına gün be gün başınnan geçenleri anladı"

Masal Melek'in saraya gelmeden önceki hayatı ile saraya geldikten sonraki hayatını dinleyicide bir karşılaştırma etkisi yaratmıştır. 1. paragraf; "kalbir zaman içinde ailesiyle yaşayan, 17 yaşında çoh güzel bir kız varıymış. Bu kızın adı Melek imiş... Günlerden bir bahar ahşamı Melek, gece yuhusunda bir kaç kapı görürmüş" ve 8. paragrafta; "...yaptıklarına ve yaşadıklarına saygı gösterir ve sevdalanıp evlenirler. Adamla Melek sarayda mutlu mesut yeni bir hayat yaşamağa başlarlar" gibi.

Karşıtlık ilişkisi

Metinde karşıtlık ilişkisi kurmak suretiyle, öncelikle nesnel bir anlatım sağlanmak istenmekte, ayrıca metinde verilmek istenen iletinin dinleyici tarafından onaylanması hedeflenmektedir.

Melek'in sıradan bir hayatı varken, gördüğü rüyalar sayesinde taşınmaları ve bir saraya sahip olması... 1. paragrafta; "... ailesiyle yaşayan..." 8. paragrafta; "Adamla Melek sarayda mutlu mesut yeni bir hayat yaşamağa başlarlar..."

Sonuç

"Metnin kendisini oluşturan dilsel öğelerin ve bu öğelerin ortaya koyduğu anlamın uyumundan ortaya çıkan bir bütündür. Her cümle kendisinden önce ve sonraki cümlelere bağlanarak anlamlandırılmaktadır. Metinde tutarlılık dilsel öğelerle metnin yapısına yansır. Dilbilimcilerin, dilsel çözümlenmelerde cümle analizlerinin yetersiz kalışından hareketle cümle ötesi dilbilim çalışmalarına yönelmesi ve dilbilimde metin kavramına ağırlık verilmesi metin dilbilimin doğmasını sağlamıştır" (Üçkarakaya, 2017: s. 890)

Bir Türkmen masalı olan "Sabır Daşı" masalı ilk defa metin dilbilimsel açıdan analiz edilmiştir. Masalın ilk paragrafı farklı bir hikâye kurgusu uyandırır da masalın 3. paragrafında dinleyiciyi bir hayli şaşkına uğratmaktadır. Masalda yaşanan diğer bir ilginç olay ise; masalın baş kahramanı olan Melek'in, Adamın getirmiş olduğu taşla konuşması, taşı bir insan figürü yerine koyması ve Melek'in bütün olup bitenleri taşla anlattıktan sonra taşın çatlaması olmuştur.

Bu çalışma için seçilen "Sabır Daşı" adlı masal, hemen hemen tüm Irak Türkmenlerinin bildiği bir masaldır. Birçok Türkmen masalları, bazı Kerküklü yazarlar tarafından yazıya aktararak kitaplaştırılmıştır. Bu masalda sabretmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu masalı anlatırken her masal veya hikâyede olduğu gibi iletilmek istenen bir mesaj vardır. O da; dinleyicilere sabretmeyi öğretmektir. "sabır daşı" masalının halen kullanılıyor olması aynı zamanda Türkmenlerin kültürlerine sahip çıkmalarının bir göstergesi de sayılabilir. Burada değinmek istediğimiz bir diğer konu ise; bu masalla birlikte, Irak Türkmenlerinin "Sabır Daşı" cümlesini gündelik konuşmalarında sık sık kullanıyor olmalarıdır.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2009). Felsefi Metin Okuma ve Yazma Yöntemleri, Ders Notları. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, s.2.
- Göktürk, A. (1988). *Okuma Uğraşı*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Günay, D. (2001; 2003). *Metin Bilgisi*. Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak S. 63.
- Memiş, M. R. (2018). "Kelime Hazinesi Ve Yabancı Dilde Kelime Öğretimi Üzerine" *Turkish Studies* Volume 13/19, Summer 2018, p. 1273-1289 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13857> ISSN: 1308-2140, ANKARA.
- Ulutaş, M. ve Kara, M. (2017). "Türkçe Ders Kitaplarında Nasreddin Hoca ve Fıkraları". *ZfWT* Vol. 9 No. 3 63-87.
- Uzun, Leyla S. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metin Dilbilimsel Yapısı*. Simurg Yayınları, Ankara.
- Üçkarakaya, N. (2017). Ali Ekrem Bolayır'ın Nazariyat-I Edebiye Dersleri Adlı Kitabının Cümleler Bölümünün Bağdaşıklık ve Tutarlılık Açısından Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, s. 890.
- Wolf, K. (1994). Dilbilim ve Yapay Zekâ. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Dil Araştırmaları Dergisi*, s.226.
- Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı Metin Bilgisi*, Pegem Akademi, Ankara.

"Sabır Daşı"²

Bir varmış bir yohuymuş, darın dünyesinde evvel zaman içinde, kalbir zaman içinde ailesiyle yaşayan, 17 yaşında çoh güzel bir kız varıymış. Bu kızın adı Melek imiş... Günlerden bir bahar ahşamı Melek, gece yuhusunda bir kaç kapı görürmüş. Bu durum gün be gün devam edirmiş. Bu yuhunun ne manaya geldiğini merak edip ailesine anlatmağa karar verir. Ailesi önce inanmazlar özüne. Fakat kızlarının bu durumdan çok şikâyetçi olduğunu gördüklerinde, kızlarının daha 17 yaşında ömrünün baharındayken başına bele şeylerin gelmesi onları çoh üzmüştü. Birilerine danışmağ gerektiği kanaatine yetişeller ve birçok hocaya gettiğten sora taşınmağa karar verirler...

Melek ailesiyle birlikte yollara düşer. Ama hara gideceğlerini bilmez. Dere tepe düz giderler. Birden kanşarlarına bir saray gelir. Bu azamatlı saray kapısının içeri girmeğ isterler Melek'in babası sarayın kapısını açmağa çalışır, fakat açabilmez. Annası açmağa zorlar, o da başarabilmez. Melek şansını tecrübe etmeğ ister ve kapıya degerdegmez kapı açılır. Saraya ilk Melek girer ve kapı kapanır. Annasıyla babası yazda kalır. Her nanca kapıyı açmağa çalışsalar da bir türlü açabilmezler. Melek'in anna babası Melek'i sarayda bırakıp giderler.

Melek sarayda gene bir sürü kapı görer ve hiç şaşırmaz. Sarayın odalarını tek tek kapıları açıp dolaşmağa başlar. İlk odanın kapısını açar ve bir sürü mücevherle kanşarlaşır. İkinci odayı açar, oda kıyafet ve ipek kumaşlarla doludur. Üçüncü odayı açtığında bir sürü yiyecek-içecek görür. En son odaya yanaşır, kapıyı açar içerde bir adamın yattığını görür. Fakat adamın bütün canı tam 101 mihla doludur. Bir de adamın yanı başında bir mektup görür. Mektubu alır ve ohumağa başlar...

Mektupta, yatan adamı nece hayata geri döndere bilineceği yazılıptı. Yatan adamı önce yehyip, temiz kıyafetler giydirip, sora dua ohuyup, en sonunda da bir mih çekileceği yazılıptı. Melek, mektupta yazılanları her gün uygulamaya başlar. Yalnız bir gün artık yorulduğunun farkına varır. O sırada sarayın yanından bir köle sürüsü geçmeğtedi. Melek sarayda tek başına yaşadığı için yorullu ve yanına özüne yardım edebileceğ bir hizmetçi almağ ister. Sarayın yanından geçen köle sürüsünün bir kız alır yanına. Melek kıza bütün sarayı gezdirdi, bütün odalara girmesine izin verir, fakat adamın yattığı odaya girmesini yasağlar. Böylece yaşamağa başlarlar...

Gel zaman git zaman, adamın canında bir mih kalan gün, Melek hamama gider. O sırada hizmetçi sarayı dolaşırken, Melek'in yasağladığı odayı merak edip içeri adamın yattığı odaya girer. Adamın baş ucundaki mektubu alır, ohur ve yazılanları bir bir uygulamaya başlar, en sonunda da kalan son mihı çeker. O sırada adam uyanır... Adam yanı başında hizmetçiyi görünce; "Bunca zaman mene sen hizmet ettiv?" diye sorar. Hizmetçi; ne olduğunu anlamadan "Evet" der. Melek olan biteni görünce sesini çihartmaz, adam ise vefa borcu olduğunu düşünüp, çoh çirkin olduğu halde hizmetçiye inanır ve onunla evlenir.

Adam, hizmetçi (Adamın eşi olarak) ve Melek birlikte yaşamaya başlar. Ancak bırda Melek hizmetçi olur. Gel zaman git zaman günün birinde adam sefere çihar. Getmeden önce eşine; "Gelirken ne getirim senivçin?" diye sorar. Eşi; "Mücevher ve çoh çoh kıyafet istirem" diyer. Adam eşine; "Birde get bah hizmetçi (Melek) ne istiri getirim" diyer. Melek "Hiçbir şey istemirem, sadece sabır daşı istirem" diyer.

Adam seferden dönerken attara gider ve Melek'in istediği daşını alır. Ancak attar adama; "Bu daşı verdiğiv kişiye dikkat ele!" diyer. Adam önce attarın ne demeğ istediğini anlamaz, sora saraya dönünce daşı Melek'e verir;

-İstediğiv daşı taptım. Neden bir tek bu daşı istediğivi merak ettim.

² Bu masal, aile büyüğümüz olan, Kerkük'lü Türkmen anneannem Müfide Akkoyunlu'dan derlenerek yazıya aktarılmıştır. Kendisi şu anda 83 yaşındadır ve ilkokul mezunudur.

-Menim bir tek bu daşa ihtiyacım vardı.

Ardından her gün Melek'i takip etmeğe başlar. Günlerce Melek'in o daştan seleştğini görür ve her gün Melek'i daştan seleşirken dinler dinler... Melek ise daşı alır kanşarına gün be gün başınnan geçenleri anladı. En sonundaysa daş olanlara dayanamayıp, çatlar... Adam her şeyi bildiğten sora, eşini saraydan kavmağtan yetinmeyip eşşege bağlayıp sürükler. Daha sonra Melek'ten özür dileyip, ne kadar pırıl pırıl bir kalbi kırdığını bilir, yaptığlarına ve yaşadıklarına saygı gösterir ve sevdalanıp evlenirler. Adamla Melek sarayda mutlu mesut yeni bir hayat yaşamağa başlarlar.